

potest comprehendi Deus, quin cognoscatur ut includens relationes : ergo idem erit respectu nostræ beatitudinis, quæ est participatio divina. Tertio, quia, si in Deo tantum esset una persona, non esset objectum beatificans natura ipsa sine persona, sicut enim proprie non est primum principium, et creator deitas, sed Deus (nam si hæc dicuntur de Deitate, est propter summam identitatem cum Deo), ita proprie ultimus finis est Deus, ut sic, et non deitas, nisi propter identitatem : Deus autem dicit personam : ergo eodem modo nunc non est Deus beatitudinis objectum sine personis. Patet consequentia, quia non est minus idem nunc essentia cum tribus personis, quam si esset tantum una. Tandem est argumentatio Cajetani, quia visa divina natura, et non visis personis, non quiesceret mens hominis : tum quia, qui videt aliquam naturam, et non videt in quo supposito sit, inquietudine laborat, donec videat quomodo sit : tum etiam, quia mysterium Trinitatis est maximum, et quod potissimum declarat eminentiam divinæ naturæ : ergo non viso illo, non potest mens humana satiari.

11. Inter has sententias media via tenenda est, et primo absolute et simpliciter dicendum, Deum trinum et unum esse primum, et adæquatum objectum nostræ beatitudinis. Probatur primo rationibus Cajetani, quæ hoc saltem persuadent, et favet communis modus loquendi Sanctorum, quos infra referemus agentes de visione beatifica : et præsertim exponentes illud Joannis 3: *Videbimus eum*, etc., quod tacite exponens Concilium Florentinum, in Litt. union., dicit Sanctorum animas plene purgatas, intueri clare Deum trinum et unum, sicuti est. Secundo, quia Deus trinus et unus absolute est primum principium nostrum, ad cuius imaginem facti sumus : ergo est et ultimus finis noster : ergo objectum beatitudinis nostræ : nam beatitudo, ut dixi, consistit in consecutione ultimi finis, et magna perfectio humanæ naturæ est, quod ad suum primum principium convertatur, et in illo quiescat. Et confirmatur, nam sola Trinitas una suprema adoratione a nobis colitur, et uno amore charitatis infusæ super omnia diligitur. Est ergo adæquatum objectum nostræ supremæ dilectionis : ergo et beatitudinis nostræ, et hoc magis constabit ex sequenti.

12. Dico secundo : In hoc objecto essentia est propria ratio formalis essentialis, ac de se sufficiens ad nostram beatitudinem : relationes vero etiam concurrunt tanquam intrinsece

pertinentes ad substantialem quamdam, seu personalem constitutionem illius objecti. Declaratur in hunc modum : nam Deus est objectum nostræ beatitudinis : ergo eo modo pertinebit ad objectum nostræ beatitudinis, quo pertinebit ad constitutionem ipsius Dei : relationes autem, ut sic, non sunt de conceptu essentiali Dei, sed sola divinitas ; pertinent tamen intrinsece ad constitutionem personalem Dei, seu ut natura divina modo sibi connaturali eminentissimo subsistat : ergo eodem modo tam divinitas, quam relationes pertinebunt ad objectum beatitudinis nostræ. Unde in hoc est magna differentia inter relationes, et creaturas possibles, nam licet demus creaturas aliquo modo videri necessario visa essentia, tamen solum videntur ut effectus eminenter contenti in causa, seu ut objectum omnipotentiae divinæ, atque adeo, ut quod extrinsecum Deo, terminans habitudinem quamdam transcendentalem divinæ omnipotentiae, relationes vero ut intrinsece ipsi Deo, et pertinentes aliquo modo ad constitutionem ipsius, saltem in esse personali ; et ideo licet non sint de formali et essentiali conceptu hujus objecti, ut beatificantis, includuntur tamen in illo intrinsece, ac substantialiter. Et confirmatur illo argumento, quod finis ultimus respicit primum principium ; quamvis autem Deus trinus et unus absolute sit primum principium nostrum, tamen formalis ratio, ac per se necessaria, ac sufficiens ut sit primum principium, est divinitas : relationes vero solum concurrunt, ut rationes subsistendi, quando de facto divinitas consistit in tribus, qui sunt primum principium : ergo eodem modo loquendum est de ultimo fine, et objecto beatitudinis. Et hanc sententiam sic expositam sumo ex D. Thoma 2, 2, quæst. 2, art. 8, argum. 3, cum solutione.

13. Ad fundamenta Scoti ergo quatenus fieri possunt contra primam conclusionem respondetur ad primum æternum Patrem esse beatum videndo seipsum, et divinas personas, et divinitatem sensu a nobis explicato. Nec inde fit quod accipiat beatitudinem a personis, quia divinitas est illi sufficiens ad beatitudinem suam ; tamen quia hæc divinitas ex infinitate sua de facto est in aliis etiam personis, pertinet suo modo ad beatitudinem Patris ut illas videat, et suam essentiam in illis, quod non accipit ab aliis, sed ex se etiam hoc habet. Unde ad secundam probationem negamus relationes nostro modo intelligendi concurrere per modum speciei ad illam cognitionem, sed sola essentia est per se sufficiens ratio illius vi-

sionis, nam tota per se concurrat ratione entis etiam ut terminatur ad personas. Ad tertiam vero probationem negatur assumptum, quia Pater in nullo signo, proprie loquendo, est beatus visione divinitatis, et non personarum. Nam prioritas originis in re non est prioritas in quo, sed a quo. Unde quod Pater dicatur prius origine beatus, quam Filius, vel Spiritus sanctus non significat in aliquo priori esse beatum, sed solum quod Pater habet ex se sine origine quod sit beatus, Filius autem habet a Patre : et ideo sicut Pater non prius est quam Filius, juxta illud Athanasii : *In hac Trinitate nihil prius, aut posterius*, ita nec prius est beatus visione sui, quam visione Filii. Ad secundum fundamentum negatur assumptum, non enim potest videri essentia sine personis : deinde licet demus videri essentiam sine personis, concedo esse sufficientem ad beatificandum, quia revera est ens infinitum simpliciter, et ex vi sui conceptus essentialis, non solum est deitas, sed Deus, ut alias probatum est in materia de Incarnatione : Deus autem est sufficiens objectum beatificans. Nihilominus tamen de facto, quia hic Deus existit in tribus personis, quæ pertinent ad intrinsecam, et personalem constitutionem ejus, ideo quælibet illarum personarum, et omnes simul, pertinent ad objectum, quod de facto beatificat.

14. Ad argumenta vero Cajetani quatenus fieri possunt ex parte contra secundam conclusionem, respondetur ad primum solum probare quod de facto erimus beati videndo Deum trinum et unum, non tamen quod essentia, et relationes æque pertineant ad rationem illius objecti. Secundum etiam argumentum ad summum idem probat, quanquam in rigore non sit efficax, tum quia idem argumentum fieri potest de creaturis, quas Deus necessario cognoscit comprehendendo seipsum : tum etiam quia nostra beatitudo non est comprehensio Dei. Ad tertium respondetur, non esse similem rationem ; nam quidquid sit de identitate, tamen si intelligeremus in Deo tantum esse unam personam, subsistentia personalis illius personæ esset de essentiali conceptu Dei, nam esset perfectio absoluta : at vero nunc relationes personales quamvis sint unum cum essentia, non sunt tamen de conceptu essentiali ejus, ut ex materia de Trinitate suppono. Ad ultimum de appetitu respondetur, si per impossibile aliquis videret hunc Deum, non videndo personas, illum debere manere quietum, et satiatum tam in intellectu, quia videret objectum formaliter, vel eminenter continens

illam perfectionem, et omnem veritatem : tam in voluntate, quia frueretur simpliciter summo bono ; unde solum differret ab alio, qui videret Trinitatem, sicut minus beatus, a magis beato. Unde sicut nunc ille qui minus beatus est, satiatum est, quamvis alius melius videat, ita dicendum esset in illo casu, qui tamen propter alias causas impossibilis est.

PUNCTUM III.

An pertineant ideæ, vel actus liberi Dei.

15. In tertio puncto in principio hujus quæstionis proposito multa dici poterant, tamen quia attingunt materiam de modo, quo videtur creaturæ in Verbo per visionem beatam, ea nunc prætermitto : solum sunt breviter adnotanda duo. Primum est, in rationibus, seu in eis creaturarum, quæ sunt in divina essentia, aliud esse considerare id, quod est in ipso Deo formaliter, sive illud sit eminentissima illa perfectio, in qua eminenter continentur omnes perfectiones creaturarum, sive sit infinita scientia, in qua intelliguntur esse exemplaria rerum omnium. Aliud vero esse considerare creaturas ipsas, quæ in Deo continentur tanquam in causa prima efficiendi et exemplari : nam primum horum pertinet ad intrinsecam et essentialem perfectionem Dei : secundum vero est extrinsecum ipsi Deo. Unde fit ut ad objectum beatitudinis pertineat omnis illa perfectio divina, in qua continentur rationes creaturarum, et perfectiones earum, quia tota illa perfectio est formaliter in Deo, et est essentialis illis ; dictum est autem Deum secundum totam essentiam suam esse objectum beatitudinis nostræ. Nihilominus tamen creaturæ ipsæ, quæ continentur eminenter in Deo, vel in ideis divinis repræsentantur, per se non pertinent ad objectum beatitudinis secundum suam propriam, et formalem perfectionem, ac rationem : quia ut sic, sunt simpliciter objecta creata. An vero, et quomodo cognosci possit illa perfectio, et videri clare et infinita scientia ejus et potentia, non visis creaturis, dictum est disputando de perfectione visionis beatæ.

16. Secundo notandum est fere simili modo dicendum esse circa actus liberos voluntatis divinæ : aliud est enim considerare in Deo actum voluntatis quo vult se, et alia a se : aliud est considerare illum eundem actum prout libere terminatum ad hoc, vel illud objectum creatum. Primum necessario convenit ipsi Deo, nam sicut est suum esse, et suum

intelligere, ita est suum amare : unde perfectio illius actus, absoluta est et essentialis Deo, et ideo per se pertinet ad objectum beatitudinis nostræ, ut patet ex principio supra posito : at vero secundum omnino est extra rationem, et perfectionem divinæ essentialis : quamvis enim Deus nihil extra se libere vellet, æque perfectus essentialiter maneret, et in se summe beatus, et sufficiens ad beatificandum alios : unde illa libera determinatio actus divini ad objecta creata, si aliquid ei addit, non pertinet ad necessariam, et essentialem perfectionem ejus : vel quod verius est, nullam rationem, aut perfectionem realem illi addit, sed solum connotat extrinsecum objectum, et relationem rationis ad illud, ut tractatur 1 p., quæstion. 19, et late exposui in disp. 30 Metaphysicæ, sect. 9. Unde fit quod licet ad objectum beatitudinis pertineat videre illum actum divinæ voluntatis prout in se necessario est, ac de se sufficiens, ut sine sui mutatione terminetur libere ad extrinseca objecta : tamen videre in illo actualem determinationem liberam non pertinet per se ad objectum beatificum, quandoquidem hoc est extra essentialiam, et perfectionem Dei.

17. Ultimo posset in hac disputatione inquiri, sub qua ratione Deus sit objectum beatitudinis, hactenus enim solum explicuimus objectivam rationem, quæ nos beatificat : dicendum ergo videbatur de ratione sub qua : quia tamen, ut supra dixi, hoc involvit habitudinem ad nostras potentias, et actus, quibus attingimus illud objectum, ideo melius id explicabitur tractando de formali beatitudine. Tandem inquiri poterat, an Deus sit objectum beatificum prout in se est summum bonum, propter se amabile amore amicitiae, an vero ut est summum bonum ipsius beati amabile amore concupiscentiæ : sed hoc etiam omitto, quia involvit multa, quæ postea dicenda sunt de modo appetendi beatitudinem : solumque breviter suppono ex dictis, Deum ut simpliciter est summum bonum, summe amabile, omni ratione esse objectum nostræ beatitudinis : nam quod illud objectum sit maxime amabile ipsi beato tanquam summum bonum ejus, per se notum videtur, quia nihil est amabilius homini ipsa beatitudine. Propter quod dixit Anselmus, libro de Casu diabol, cap. 4, ex commodis constare beatitudinem amari tanquam bonum concupitum. Quod vero Deus etiam ut objectum beatificum, sit summum bonum propter se maxime diligendum, docuit idem D. Thomas, ibid., quæst. 4. Ratio etiam est

clara, quia Deus sub hac ratione etiam est finis ultimus hominis, in quem ipsa etiam hominis beatitudo referri debet. Denique, quia beatitudo est satietas amoris, et ideo satiari debet, non solum amorem concupiscentiæ, sed etiam amorem amicitiae perfectum : oportet ergo ut objectum illius sit tale bonum quod utrumque amorem satiari possit. Quomodo autem hoc faciat Deus, quando a beatis perfecte possidetur, explicabitur tractando de consecutione hujus objecti, quæ est nostra beatitudo.

DISPUTATIO VI.

DE ESSENTIA FORMALIS BEATITUDINIS QUOAD GENUS ET SUBSTANTIAM EJUS ET PERFECTIONEM, QUAM PONIT IN ESSENTIA ANIMÆ, ETC.

Postquam dictum est de objecto beatitudinis, sequitur ut de formali beatitudine dicamus; et quoniam supra ostensum est, illam esse, vel esse possibilem, inquirendum superest quid sit : circa quam quæstionem tria hic explicabimus. Primum, quid sit proximum hujus beatitudinis subjectum : ostendimus enim in superioribus, hominem esse capacem beatitudinis secundum animam, et non secundum corpus : in anima vero sunt et substantia, et potentiæ. Hic ergo tractandum est, an beatitudo sit immediate in substantia animæ, vel in potentia. Ut autem absteineam a quadam physica quæstione, illud intelligo esse immediate in substantia animæ, quod illi soli proxime inest; illud vero in potentia, quod non inest animæ, nisi mediante potentia, sive simul attingat ipsammet substantiam animæ, sive non, nam hoc de ipsis etiam operationibus animæ in quæstione versatur quæ ad præsens non refert. Secundo hinc constabit sub quo genere collocanda sit beatitudo formalis : de differentia autem specifica disputatione sequenti dicemus. Tertio hinc consequenter declarabitur, quænam perfectio tribuatur substantiæ animæ in beatitudine. Est autem observandum ultimo, doctrinam hujus disputationis communem esse omni beatitudini tam imperfectæ, quam perfectæ, vitæ præsentis vel futuræ; tamen, præcipue trademus illam de beatitudine perfecta vitæ futuræ, et poterit facile ad alias accommodari.

SECTIO I.

Utrum beatitudo nostra sit ipse Deus, ut illapsus et unitus substantiæ animæ nostræ : aut quam perfectionem in illa ponat.

1. In hac quæstione tractanda est celebris opinio Henrici de Ganb, quodlibet 1, 3, q. 12, qui dicit, beatitudinem nostram principaliter esse in substantia animæ, esseque aliquid increatum, nempe divinitatem ipsam, quæ ita illabitur, et unitur substantiæ animæ, ut per ipsam illam maxime perficiat, et in se quodammodo transire faciat. Ita refert late Scotus, in 4, dist. 49, quæst. 2, et attingit num. 2, dist. 26, quæst. 7, Soto, dist. 49, quæst. 1, art. 3, Hervæus, titulo de Beatitudine, quæst. 1, et Medina hic, qui Henrico tribuit quod in hoc solo ponat beatitudinem essentialem, et ideo Medina temeritatis damnat hanc sententiam, quoniam Benedictus XI tradit, nos fore beatos videndo et fruendo Deo. Sed Henrici opinio nullam notam meretur, ille enim non excludit operationes, sed potius dicit vi amoris beatifici fieri ut anima quodammodo transformetur in Deum, et ideo Deus illabitur altiori modo substantiæ ejus. Ex quo dicit ulterius consequi, ut perfectius illabatur potentiis, et per consequens etiam animæ uniatur : unde in quodlibet 6, quæst. 6, litt. Y, dicit hunc illapsus prius fieri in potentia, et inde redundare ad substantiam. In priori vero loco significat inchoari per potentias, perfici vero in substantia, et inde ulterius redundare in majorem perfectionem potentiarum : simpliciter tamen dicit principaliter consistere in illo illapsu, qui sit circa substantiam animæ.

2. Fundamentum hujus sententiæ est sumpsum ex illo Dionysii, cap. 7, de Ecclesi. Hierarchia, quod amor habet vim transformandi amantem in amatum : ubi ait Hugo de Sancto Victore, amantem quodammodo a se exire, et ita in amantem exire, et quoad fieri possit, unum cum ipso efficiatur ; sed, inquit Henricus, hoc non potest fieri inter Deum et animam nisi per incarnationem, non animæ illabentis in Deum, quia hoc impossibile est : ergo Dei illabentis in animam ; ergo maxima animæ perfectio consistit in hoc illapsu divinitatis in ipsam, verum hic illapsus perfectissimus est in substantia animæ, tum quia ex parte subjecti est primum in anima, tum etiam quia quodammodo ultimum, nam ibi in radice complectitur omnes potentias. Item est imme-

diator, quia inter animam et Deum nihil mediat, sed immediate junguntur : item per operationem solum unitur objective, quæ est unio valde extrinseca, et non requirit intimam præsentiam Dei in anima : at vero secundum hunc modum unitur realiter per seipsum, et tandem in hoc illapsu non unitur secundum specialem rationem veri, aut boni, sed secundum ipsammet rationem Deitatis : in hoc ergo consistit essentia beatitudinis. Ex quo fit ut beatitudo sit aliquid increatum, quia est Deus ipse ut nobis unitus, quod etiam pertinet ad perfectionem nostræ beatitudinis. Nec contra hanc sententiam sic expositam procedit illa definitio Benedicti, quia ille non intendit definire in quo consistat essentia beatitudinis, sed solum docere quod videndo et fruendo erimus beati.

3. Et hæc res, quæ ab Henrico obscurissima traditur, ut a nobis distincte explicetur, tria faciendæ sunt. Primo quænam unio sit possibilis, vel futura sit inter substantiam animæ et divinitatis. Secundo, quæ perfectiones formales futuræ sint in substantia animæ ex statu beatitudinis. Tertio, an, et quomodo pertineat ad essentialiam beatitudinis ; ex quibus tandem in num. 21, constabit quid de opinione Henrici sentiendum sit.

PUNCTUM I.

De unione inter Deum et substantiam animæ beate.

4. Dico primo. Impossibile est Deum in se uniri speciali modo substantiæ animæ nostræ, nullo interveniente dono, vel effectu creato, quem Deus in anima efficiat, ratione cujus dicitur specialiter esse in illa. Hanc conclusionem docet Scotus et alii contra Henricum, sed non satis constat Henricum docuisse contrarium, nam licet interdum id significet, tamen agens de hoc illapsu dicit, fieri per gratiam et quasdam divinas dispositiones. Quidquid vero sit de mente illius, probatur conclusio unica ratione, quia Deus quatenus conservat animam in suo esse substantiali, intime est in illa, seu illabitur illi per essentialiam, præsentiam et potentiam suam : ergo præter hanc unionem non potest intelligi alia major inter substantiam animæ et divinitatem, nisi facta aliqua mutatione, vel in divinitate, vel in anima : nam quæ immutata manent eodem modo perseverant : ergo non possunt habere majorem unionem realem quam antea : sed talis mutatio non potest esse in divinitate, ut per se constat : ergo necesse est ut sit in anima, mutatio